

לעילוי נשמת

הר"ר גרשון ב"ר בצלאל ז"ל והר"ר יהודה ב"ר אליהו ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

לעילוי נשמת

הר"ר יוסף וולף ז"ל ברך מנדל הי"ד ת.נ.צ.ב.ה.

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"

בית מדרש למגידו שיעור "הדף היומי"

רחוב סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב ט"ל 0110055

ברכות כ"ז-ל"ג

ב"ר ע"י ביהמ"ד למגידו שיעור "הדף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 305

ברכות כ"ז-ל"ג

בס"ד, ט"ז אדר ב' תשס"ה

ה שבוע בגליון

- ◆ ההבדל בין נטילת ידיים לברכת הנהנין
- ◆ ונשמרתם מאד לנפשותיכם
- ◆ איסור סכנה מן התורה או מדרבנן
- ◆ המסכן עצמו מואס בראון בוראו
- ◆ ברכה על המנעות מן הסכנה

- ◆ שמואל הקטן, מחבר ברכת המינים
- ◆ בתפילת שמונה עשרה גנוזים סדרי בראשית ופרקי המרכבה
- ◆ שמואל א' ושמואל ב'
- ◆ סמיכת גאולה לתפילה

דבר העורך

סוגרים חשבון

מסתבר שההצעה באה כמים קרים לנפש עייפה. לומדי דף יומי רבים כתבו על כך מהרהורי לב, עם פרוס המחזור החדש של הדף היומי. **אינני** יודע מדוע, לא מעט מבין שולחי המכתבים, ביקשו להביע את הד רעיונותיהם במשלים, וכולם כיוונו לדבר אחד. **לפניכם** שניים מהם. נצטט תחילה את המשלים בלבד, ולבסוף את הנמשל.

לכבוד מאורות הדף היומי.

היו היה קבצן. שבקסמו הנדיר גרם לאנשים להזיל מעות אל כף ידו הגרומה. רבים ניסו להתחקות על טיבו, על סוד הצלחתו, אך הוא היה מקשיב לשאלות, מחייך וממשיך הלאה. **שנים** עסק במלאכתו, בעצם, הוא לא ידע מלאכה אחרת. בכל יום היה מחליף את פזמונו, אך מקצועו נותר כשהיה.

מידי יום נוהג היה לנוח ממלאכתו בבין הערביים, על פססל שניצב בשדרת עצים, סופר את מעותיו ומתכנן את היום הבא.

הספסל הזה ידע את חלומי הכמסו ביותר. להיות עשיר מופלג. הוא מעולם לא גילה זאת לאיש. מידי יום היה מתיישב, פותח את אוזניהו, סופר ומונה, בודק ומפפוש בחורים ובסדקים, מסכם ומחשב, ומרוקן בשנית את המעות אל כיסי מעילו, ונאנח.

או אז, היה נושא מבטו אל האופק ומרהר במר גורלו. שנים רבות של איסוף מעות אינן באות לידי ביטוי נאות, כפי שצפיה.

הוא לא שחח את ימי הקיץ החמים, בהם הוא מתהלך ברחובות העיר, פלגי זהה ניגרים מגופו והוא דבק במשימתו ואינו מרפה. מזכרונו לא ימושו סופות החורף העזות, אשר עמוד בהן בעוז ובגבורה.

רעיונות רבים ומופלאים היו לו לאיסוף מעות, עד שהיו שהציעו לו לכתוב ספר על חייו קבצן.

הוא צחק ואמר, "מיי יאסוף לי כסף כשאכתוב". **מכריו** לא שכוו, למרות הזמן הרב שחלף, את יום השלג הגדול. הכל הסתגר בבתיים, מסיקים את התנורים, מתכרבלים בשכבות צמר ומסתגורים מן הלכן הבוחק. הוא לא נח. ענדליו הגבוהות צלחו את המשימה. הוא מד מבית לבית, נקש על הדלתות וביקש צדקה, ואם אינו טועה, היה זה יום הפדיון הפורה ביותר שלו. בפקחותו הבין, כי איש לא יהא מסוגל לסרב לקבצן המכתת את רגליו ביום שכזה. אם הגיע לכדי כך, בודאי מצבו חמור עד שאינו סובל דחיה.

קרן שמש אחרונה הבליתה על ידיו, והוא נזכר בחודש תמוז לפני שלושים שנה. האדמה בערה שלושה ימים תחת השמש. נמלים נצלו בחוריהם, מירות נחרכו על העצים. הסיד שעל קירות הבתים

דף כחב עמוד שמואל הקטן ותקנה

שמואל הקטן, מחבר ברכת המינים

שמונה עשרה ברכות תקנו חכמים לתפילת העמידה של שחרית מנחה וערבית שבששת ימי המעשה. מחמת צוק העיתים, עם התגברות מעשי הרשעה של צוררים ומלשינים מקרב האומה, נוצר צורך לחבר תפילה מיוחדת כדי להכניעם ולאבדם. או אז, נאמר בגמרתנו, "אמר להם רבן גמליאל לחכמים, כלום יש אדם שידע לתקן ברכת המינים, עמד שמואל הקטן ותקנה". מיני אז, תפילת שמונה עשרה כוללת תשע עשרה ברכות, ובכל זאת היא מכונה "שמונה עשרה", שבשעה שתוקנה על ידי אנשי כנסת הגדולה, היא כללה שמונה עשרה ברכות בלבד.

מדוע שמואל הקטן בלבד היה ראוי להוסיף ברכה לתפילת שמונה עשרה.

כיננו, שמואל הקטן, החריג בין שמות חכמי המשנה והגמרא, ניתן לו הן כדי לציין את ענוותנותו והן כדי לשבח שיהיה קטן אך במעט מדרגתו של הנביא שמואל (ירושלמי סוף סוטה). בעת פטירתו, הכריזו עליו משמים כי שמואל הקטן ראוי שתשרה עליו שכנה, אלא שדורו אינו ראוי לכך.

בתפילת שמונה עשרה גנוזים סדרי בראשית ופרקי המרכבה: אלו התכונות שנדרשו כדי לתקן ברכה נוספת לתפילת שמונה עשרה. רבינו הגאון רבי חיים מוואלאז'ין זצ"ל כותב (יגפס החיים" שער ב' פ"י), כי אנשי כנסת הגדולה, שבעלי רוח הקודש היו ובעלי השגה בנבואה, גנוזו במילות התפילה עניינים רמים, גבוהים ונישאים, את כל סדרי בראשית ואת פרקי המרכבה, "לזאת יסדו ותקנו מטבע ברכות והתפילות באלו התיבות דווקא, מאשר ראו והשיגו איזה דרך ישכון אורה של כל תיבה פרטית מהם אשר היא נצרכת מאד תיקון". לפיכך, שמואל הקטן בלבד, הוא שהיה ראוי להוסיף ברכה לתפילת שמונה עשרה (חידושי הגר"י).

שמואל א' ושמואל ב': הגאון רבי יחיאל היילפרין זצ"ל, אב"ד מינסק, כותב בספר "סדר הדורות", כי שמואל הקטן תיקן את ברכת המינים לפי בקשתו של רבן גמליאל הזקן, והוא אשר התנבא בשעת פטירתו על הריגת רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל כהן גדול, ושניהם נהרגו יחדיו קודם החורבן [בסוגייתנו רבן גמליאל מוזכר כמי ששהה ביבנה, והכוונה לרבן גמליאל הזקן, שבאותה עת היה ביבנה]. ואילו היעב"ץ (הגהות מהרע"ב" סנהדרין יאא, וראה גם הגהות מלא הרתעים בסוגייתנו) טוען, כי עיון מדוקדק באיזכורי שמואל הקטן בתלמוד מוכיח, כי שני חכמים שונים, שחיו בשתי תקופות שונות, נקראו שמואל הקטן!

לדעתו, שמואל הקטן שתיקן את ברכת "וילמלשינים" עשה זאת לפי בקשתו של רבן גמליאל דיבנה [כפשטות לשון הגמרא 'ביבנה], שחי לאחר החורבן, ולא לפי בקשתו של רבן גמליאל הזקן, וממילא, שתי תקופות שונות הן, ושני שמואל הקטן היו.

דף לא מסמך גאולה לתפילה עדיף

סמיכת גאולה לתפילה

הלכה היא, כי על המתפלל לסמוך גאולה לתפילה (שולחן ערוך" או"ח סי' ס"ו סעי' ח'). כלומר, תפילת העמידה צריכה להיות סמוכה לברכת הגאולה, ברכת "גאל ישראל" שלפניה, ואין להפסיק

לעילוי נשמת

הר"ר יהודה זאב קוטליאר ז"ל

ב"ר יעקב ז"ל

נלב"ע י"ז אדר תשס"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת לאה גרינפלד ע"ה

ב"ר אברהם ז"ל

נלב"ע י"ז אדר ב' תשמ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת אסתר גיטל הוברלנד ע"ה

בת הרב ישעיהו שפירא זצ"ל

נלב"ע י"ח אדר תשמ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

ביניהם, ואפילו השומע קדיש או קדושה בעודו נמצא בין גאולה לתפילה, אינו רשאי להפסיק ולענות ("ישולחן ערוך" או"ח סי' ס"ו סעי' ט), משום שיש להסמיך גאולה לתפילה, ואפילו על עניית אמן על ברכת "גאל ישראל" של החזן, נחלקו הדעות ("ישולחן ערוך" או"ח סי' קי"א סעי' א').

ברכת הגאולה מתעלה על ידי התפילה, או להיפך: הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל ("קהילות יעקב" סי' ב') מוצא, כי הראשונים נחלקו מדוע יש לסמוך גאולה לתפילה, בגין התפילה או בגין הגאולה. האם ברכת הגאולה נעלה יותר כאשר סומכים לה את תפילת העמידה או שמא, תפילת העמידה היא המתעלה כאשר היא נסמכת לברכת הגאולה.

רבינו יונה (בב בדפי הרי"ף ד"ה "ומי שירצה") פוסק הלכה חשובה ועקרונית. השווה במקום שבו מתפללים תפילת ערבית טרם צאת הכוכבים, יתפלל עמם את תפילת העמידה בלבד, ללא קריאת שמע וברכותיה, ובצאת הכוכבים יקרא קריאת שמע עם ברכותיה, ואם ברצונו לקיים את המצווה בשלמותה, ישוב ויתפלל את תפילת העמידה. זאת, אף על פי שאדם שהתפלל תפילת העמידה, אינו רשאי לחזור ולהתפלל אם אינו מחדש דבר מה בתפילתו החדשה, אך במקרה שלפנינו, אומר רבינו יונה, תפילתו השניה מחדשת בכך שהיא נסמכת לגאולה, הלא היא ברכת גאל ישראל. נמצאנו למדים, כי תפילת העמידה היא הזקוקה לברכת הגאולה, שאם לא כן, מה חידוש יש בתפילה זו על פני קודמתה. ברי, איפוא, כי לדעת רבינו יונה, יש לסמוך גאולה לתפילה, משום שעל ידי כך גדלה ומרוממת מעלת תפילת העמידה.

ואילו הרא"ש סבר להיפך - ברכת הגאולה, היא הזקוקה לתפילת העמידה. כך מוכח מפירושו בסוגייתנו. בגמרתנו מובא, כי רב אשי היה דורש לפני תלמידיו החל מאשמורת הבוקר, ובהגיע זמן קריאת שמע, היה מתפלל את ברכות קריאת שמע ואת תפילת העמידה כשהוא מיושב, ולאחר מכן בשבו לביתו חזר והתפלל את תפילת העמידה. כאשר הוא נשאל מדוע הוא נוהג כן, השיב: "טריחא לי מילתא". לדעת הרא"ש פירוש הדברים כך הוא. מסיבות שונות, הוא התפלל בבית המדרש את תפילת העמידה בישיבה, ומאחר שאין יוצאים ידי תפילת העמידה בישיבה (עיי' דברי חמודות אות ע' שכן דעת הרא"ש וכן נפסק להלכה ב"ישולחן ערוך" או"ח סי' צ"ד סעי' ט), היה עליו להתפלל את תפילת העמידה בביתו, מעומד.

לכאורה, אם אכן כן, הלמאי הוא התפלל תפילת העמידה בבית המדרש, כאשר הוא יודע מראש, כי עליו לשוב ולהתפלל אותה בביתו? אין זאת, אלא כדי לסמוך גאולה לתפילה. הבה נבדוק, סמיכת גאולה לתפילה זו, שנאמרה בישיבה, לשם מה.

אם יש לסמוך גאולה לתפילה כדי לרומם את תפילת העמידה, עדיין אין זה מובן, תפילת העמידה שהתפלל בבית המדרש על שום מה. שהרי כל עיקר הסמיכה כדי להטיב עם התפילה, ובמקרה זה התפילה ממילא אינה עולה. ברם, אם סמיכת גאולה לתפילה נועדה לצורך ברכת הגאולה, מובן היטב, כי הוא סמך לברכת הגאולה תפילת העמידה, אשר אומנם ידי תפילת עמידה לא יצא בה ידי חובה, אך מכלל תפילה לא יצאה, ונמצא סומך גאולה לתפילה.

ראוי לציין, כי יתכן בהחלט, שלדעת הרא"ש אלו ואלו דברי אלוקים חיים, היינו: יש לסמוך גאולה לתפילה, הן משום הגאולה והן משום התפילה, ששניהם זקוקים זה לזה, שאין בהוכחה מדבריו משום שלילת האפשרות שהתפילה נזקקת לגאולה, אלא הוכחה כי אין כל ספק שברכת הגאולה מתעלה על ידי סמיכתה לתפילת העמידה.

דף לגא ברכה שאינה צריכה

ברכה לבטלה, אימתי?

יהודי נטל תפוח עסיסי לידיו, בירך עליו בשם ובמלכות ברכת "בורא פרי העץ" מתוך כוונה לאוכלו, אך לאחר שהוא סיים את הברכה, נאנס ולא עלה בידו לאכול את הפרי שעליו בירך. האם הוא נחשב כמי שבירך "ברכה לבטלה". למאי נפקא מינה? פשוט מאד. בברכה זו הוא התכוון להוציא גם את חבירו ידי חובה, אם התברר כי ברכתו לבטלה, חבירו לא יצא בה ידי חובה.

מחלוקת עצומה ניטשת בין גדולי הפוסקים בשאלה זו.

ברכת תרומה שבוטלה: תחילה יש להבהיר, כי לא כל ברכה שבוטלה היא "ברכה לבטלה". הנה, כאשר אדם מפריש תרומות ומעשרות, הוא מברך על מעשה המצווה. התורה הורתה, כי אדם שהפריש תרומות ומעשרות, רשאי לגשת לחכם שיבטל את ההפרשה, אם יש צורך בכך. האם על ידי כך הוא גורם שברכת ההפרשה שבירך היא "ברכה לבטלה"? הפוסקים מנמקים בכפליים, מדוע אין ברכתו הופכת לברכה לבטלה. ראשית, בזמן שחלף בין ההפרשה ועד ביטולה התרומה היתה תרומה, אלא שלאחר מכן היא בוטלה, ומאחר שבזמן שהתרומה היתה תרומה היה מותר לאכול מן הפירות, אין הברכה נחשבת לברכה לבטלה (שו"ת "הלכות

נסדק, בעלי החיים רבצו כפגרים, והוא... עובד כותמים, עם רעיונותיו הבלתי נדלים. **בפנים** מסכנות, צרובות משם ואדומות כסלק, היה מופיע על מפתנם של בני העיר, ומבקש כוס מים בשפתיו החרובות. היה זה קבצן ישיש שלמד אותו לפני שנים, כי לפני שמבקשים את הדבר הגדול, צריך לגרום לאנשים לתת משהוא קטן. "אם הם התחילו לתת - הם ימשיכו", יעץ לו הקשיש. לאחר לגימת כוס המים, הגיעה בקשת הנדבה, והיא ניתנה ביד הגונה. **היו גם ענפי הדקל שניתלו על...** **אם** היה כותב ספר.

הוא הקיץ מחלומותיו, ופנה אל ביתו לנוח מיום העבר ולהתכונן ליום הבא. **השנים** חלפו, הוא המשיך לאגור ממון בדבקות, כסף מעולם לא היה חסר לו, אך הוא הרגיש, כי הדובדבן של הקצפת חומק ממנו, עובר לידו ומתאדה. **הלווייתו** שיצאה מביתו, היתה רבת משתתפים. רחמנים, סקרנים ויורשים. **כתום** החלוויה, נכנסו יורשי אל ביתו, ובהו במעילו המפורסם, זה שתלה עליו בכל מדווי ושימש ככספת לכל הכסף שטאגר במשך שנות חייו. **אחד** מהם התעורר מקפאון, הושיט יד אל המעיל והחל לפשפש בו. הוא תחב את ידו, עמוק, כיס בעל תכולה אדירה, שנפתר במיוחד על פי דרישותיו של הקבצן. בתחתית הכיס נחה 'השקית', היזעקעלא המפורסמת, שלתוכה היה אוגר את מעותיו. **מבלי** משים הוא פרס את 'השקית', שטח אותה יפה יפה, ולעינייהם המשתאות התגלה חור... חור קטן, כמעט בלתי נראה, שאידי את החלומות. **אם** רק היה מגלה זאת חמש שנים לפני שנפטר, היינו עשירים...

לכבוד בית מאורות הדף היומי שלום רב.

רציתי... **חלומי** הגדול היה להיות... חקלאי. **כל** אחד והחלומות שלו, היה מפתיר לכשנשאל לפשר הרצון העז הלזה המקנן בלבו. **והי** היום, חלומי קרם עור וגידים. **הוא** רכש שטח אדמה עצום, והחל לטפח את האדמה. הוא העניק לה אהבה ללא מצרים, והיא השיבה לו כגמולו. **גשם** ברכה ירד בחודשי החורף, הרווה את האדמה, הזרעים הנביטו הצמיחו שורשים, נאחזו בקרקע והחלו לצמוח לגובה. באותה שנה היה העמק יפה כפי שלא היה מעולם. שדות זהובים השתרעו למלא העין והתמזגו עם תכול השמים. גבעולים עבים ינקו בכח מן הקרקע האדמדמה והזינו את הגלעינים הכרסניים שנאחזו בה.

לא היה מאושר ממנו. **יותר** מכל אהב להתבונן בגבעוליו הזעims כדבוקה עם הרוח, אנה ואנה, ולהאזין לאיוושת הרוח הקלה המפלסת את דרכה בינות לגבעולים ומתרוממת מעליהם. **בעיצומו** של הקיץ, הוא החליט לרכוש חלקת אדמה נוספת, כביטוי לאושרו ולסיפוק הרב שהניבה חלקת האדמה המקסימה. **הוא** השקיע את מירב מרצו ומאוויו בשדה החדשה, והותיר את השיבולים הבשלות לקמול תחת השמש, לנשור, ליבול ולהתעופף כמוץ ברוח.

הנמשל בא לידי ביטוי במכתבו הנרגש של יהודי מדרום הארץ. **כבוד** רבני בית המדרש מאורות הדף היומי. **אני** רוצה לומר לכם, שהרעיון הנפלא של לימוד שתי הלכות בכל יום אחרי הדף היומי, גורם לי אושר שאין בכוחי להסביר אותו. **אני** לומד דף יומי כבר שש שנים. ברוך ה', אשר לא עזב חסדו, לא החסרתי אפילו שיעור בודד, והספקתי מסכתות רבות. אבל הרעיון של ההלכה, הוא, אך לומר, החוותמת של השיעור, הוא הקשר של השק. זה כמו שאופה צריך לדעת להוציא את העוגה בדיוק בזמן מהתנור, לא מוקדם מידי ולא מאוחר מידי. **ההצעה** שלכם, הגיעה בדיוק בזמן. אשריכם.

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בפור דה.
כתובתנו: ת.ד. 471 ברק פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il
.....

בברכת התורה העוֹר

לשונות התלמוד

הביטוי "קשיא" חותם נידון שבו הובאה סתירה בין שתי משניות, שתי ברייתות או בין שתי אמורות בשמו של אותו תנא או אמורא. גם נידון העוסק בפסוק בלתי מובן, נחתם ב"קשיא". בעל הכריתות (ל"ל ש"ג סי' ע') כותב, כי הביטוי "קשיא" אינו מבטא דחיה מוחלטת, לדחיה מוחלטת משמשת המילה "תיובתא". ה"ר"ח כותב, כי שקבלה בידו מהגאונים, ש"קשיא" ניתנת לתרוץ. הוא מעיד כי שמע על חכם מחכמי פרוניצא, שהיה מתרץ את כל המקומות שהשי"ס הותיר ב"קשיא" (נעיי' הליכות עולם שער ב' פרק ג' סעי' ג' וכן הובא ברשב"י ב"ב נב"ב ד"ה קשיא, ועיי"ש עוד שהרשב"ם חולק על ה"ר"ח בכלל זה). מעובד מתוך ספר כללים וביאורים בלשונות התלמוד.

פנינים

באשר להסלאת המילה לרב אלעזר בן עזריה, הוא ביקש להימלך תחילה באשתו, ובלשון הגמרא "איזיל ואימליך בדביתיה". תלמידו הבעש"ט פירש, "איזיל ואמליך" מלשון מלוכה, שרבי אלעזר בן עזריה אמר, כי כדי להיות מנהיג על העם, יש תחילה להיות מנהיג בבית, להנהיג בדרך הטוב והישר, ואם הצליח בביתו, ינהיג גם את העם... ("אמרי שמא").

דף כח/א סלקוהו לשומר הפתח

מהיכן ידע השומר מי תוכו כבר ומי לא?

בתקופת נשיאותו של רבן גמליאל, היה שומר בפתח בית המדרש, שרבן גמליאל הכריז, כי "כל תלמיד שאין תוכו כבדו לא יכנס בבית המדרש". ומהיכן ידע השומר הלוה, את טיבם של התלמידים, מי ראוי להכנס ומי אינו ראוי? פסוקים רבים, אמר בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל, שלא היה שומר כלל; הכרזתו של רבן גמליאל היא היא ששמרה על הפתח... והרבי הזקן מסדיגורא זצ"ל הסביר: אכן, שומר היה. ומהיכן ידע מי תוכו כבדו? מי שתוכו כבדו כבר מצא לו דרך להכנס, דרך החלון או מארובת הגג... ("מענה של תורה", תרומה).

דף כח/א הווא יומא אתוספי כמה ספסלי

דוקא בישיבה

כאשר פסקה תקופת נשיאותו של רבן גמליאל, העבירו את השומר מפתח בית המדרש, ונוספו ספסלים רבים בבית המדרש. הסבירו גדולי החסידות: רבן גמליאל, כמבואר בגמרא כאן, מנע מתלמיד שאין תוכו כבדו להכנס לבית המדרש. טיפוסים אלו אינם לומדים בעמל וגיעה, אלא מעוניינים בנחות דוקא. לפיכך כשסילקו את שומר הפתח, נוספו ספסלים; מעוניינים הם, החדשים, ללמוד בישיבה דוקא, ללמוד בעמידה - לא יעלה על הדעת...

דף כח/א איקום מקמייהו ואקבל אגרא

שכר איהם לזקן - ליראת שמים

בגמרתנו מסופר שכאשר רבי זירא נחלש ולא היה בכוחו ללמוד, הוא ישב בפתח בית המדרש כדי לקום בפני החכמים הנכנסים והיוצאים ולקבל שכר על מצוות הקימה בפניהם. המפרשים מציגים על כך, כי אין לעשות מצוות על מנת לקבל פרס (אבות א/א)?! ה"חיד"א מיישב (יפתח עיניים), כי מצוה שאדם אינו מחוייב בה הוא רשאי לעשותה על מנת לקבל פרס, ומכיון שרבי זירא היה גדול בתורה הוא לא היה מחוייב לקום מפני תלמידיו. ואילו ה"בני יששכר" (סיון ה-יד) מיישב, כי קימה לפני זקן היא סגולה ליראת שמים - מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלוקיך -, וזהו השכר שביקש לו רבי זירא...

דף ל/א ומת הערוד

המוציא לך מים

רש"י מביא בשם הירושלמי, כי לאחר נשיכת ערוד יש למהר למקום מים - אם הערוד מקדים, מת האדם, ואם האדם מקדים, מת הערוד. המהרי"ט צהלון פירש בכך את האמורא בפסוק אדוות המדבר בו הלכו בני ישראל (דברים ח/טו): "יחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים". בדרך הטבע, אינך יכול להקדים את הערוד הנשך, אולם הקב"ה "המוציא לך מים מצור החלמיש", בכדי להציל...

דף לא/א וכן לא יטור אדם מחבירו

הנפטר מחבירו

בגמרתנו נאמר: "אוי עומדי להתפלל לא מתוד

קטנות" ח"א סי' מ"ח). כמו כן, אומר ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת יו"ד סי' ש"כ ואהע"ז ח"ב סי' צ"ב), הבה נשים לב לנוסח הברכה: "אשר קידשנו במצותיו וצונו". הוי אומר, כל עוד הנהגותינו מתווים לפי ציווי של הקב"ה, אין זו ברכה לבטלה - הקב"ה ציווה להפריש, והוא גם הורה שניתן לבטל את ההפרשה. אין זו, איפוא, ברכה לבטלה, אם התורה מתירה לעשות כן.

ממקרה זה איננו יכולים, אם כן, ללמוד לגבי שאלתנו, על הנמנע מאכילת דבר מאכל שבירך עליו, שכן, ברכתו של זה לא פעלה מאומה, בשונה מן המפריש תרומה, שהיא חלה עד ביטולה. וכמו כן, בתרומה או יודעים שהקב"ה התיר לבטל את מעשה ההפרשה, וממילא גם את הברכה, אך לגבי אכילה, זהו גוף הספק העומד בפנינו, אם הקב"ה התיר להימלך לאחר ברכת הנהנין.

חידוש מפתיע של הריטב"א (חולין קו), פותר, לכאורה, את השאלה באחת. הריטב"א כותב, כי הנוטל את ידיו ובירך "על נטילת ידים", ואחר כך נמלך בדעתו שלא לאכול, רשאי לעשות כן, "ואין מחייבים אותו לאכול, כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה".

לדעת חלק מן הפוסקים (ראה שעי"ת סי' קנ"ח סי' א' ו"חזון איש" או"ח סי' ס"ח סי' ח'), חידושו של הריטב"א קורע צוהר לעולם הברכות - ברכה לבטלה היא ברכה שנאמרה שלא במקומה. אם בשעת אמירתה היה לה מקום וצורך, היא אינה מאבדת את חיוניותה אף שהמצב השתנה לאחר מכן. לדעתם, דין ברכת הנהנין כדין נטילת ידים. מה ברכת נטילת ידים שהתבטלה אינה ברכה לבטלה, אף ברכת הנהנין שהתבטלה באונס, אינה נחשבת ברכה לבטלה ("שדי חמד", פאת השדה אסיפת דינים מערכת ברכות סי' ט').

להלכה, ה"מגן אברהם" (סי' ר"ט סי' ה', סי' ר"ג סי' ז') מצדד, כי אף על פי שהמברך ברכה לבטלה, אינו יכול להוציא אחרים ידי חובתם, אם ברכת הבטלה אירעה בשוגג או באונס, השומעים יצאו ידי חובתם, וכגון, אדם שבירך על משקה ולפני שהספיק לשתות ממנה המשקה נשפך על הארץ ונמצאה ברכתו לבטלה, אך השומעים יצאו ידי חובת הברכה, וכן פסק ה"משנה ברורה" (סי' ר"ג סי' ט"ו).

האדם ראוי לברך את ה' בכל היום: בעל ה"חזון איש" זצ"ל (חזו"א אהע"ז סי' ס"ג סי' כ"ג), מרחיב בטעם הדברים. מדוע באמת, אין זה נחשב ברכה לבטלה. בהתייחסו לקידושי טעות, אדם אשר קידש אשה ומפני טעות מסויימת הקידושין לא חלו, כותב ה"חזון איש", כי הברכות אשר בורכו במעמד הקידושין אינן "ברכה לבטלה", "ואף שהיה בטעות, ראוי האדם לברך את ה' בכל היום, אלא שאין רשאי להרבות בזה... ולכן צריך להתנהג בגדרים מיוחדים, ולזה הגדירם חז"ל אימתי לברך וקבעו השעות שהאדם יותר מוכן בהכרת בוראו וחסדיו, וכל שעשה ברשות, חשוב ברכה ויוצא בה, שכבר הגיע שעה המוכנת אף שהיתה בטעות".

ההבדל בין נטילת ידים לברכת הנהנין: עתה, נפנה אל האחרונים ("שדי חמד", פאת השדה אסיפת דינים מערכת ברכות סי' ט', בשם ה"תהלה לדוד" ופוסקים נוספים) החולקים וסוברים, כי לא ניתן להוכיח מאומה מחידושו של הריטב"א, ושונה היא ברכת נטילת ידים מברכת הנהנין. לדעתם, ברכת "נטילת ידים" לא נאמרה על חלל ריק, אף שלאחר מכן הנוטל לא אכל, ואילו המברך על דבר מאכל ולא אכלו, ברכתו נותרה חסרת ביטוי. שהנה, המבקש לאכול, צריך ליטול את ידיו. ברכת הנטילה מתייחסת למעשה הנטילה. כלום, מעשה הנטילה לא בוצע? הרי הוא נטל את ידיו, הברכה חלה על המעשה, אלא שלאחר מכן הוא נמלך והחליט להפסיק את התהליך, לא להשתמש בהיתר הנטילה ולאכול לחם. ניחא. ברם, המברך על דבר מאכל ולבסוף אינו אוכלו, בירך על לא מאום, ואין זה אלא כמברך על נטילת ידים ולבסוף אינו נוטל את ידיו [נעיי"ש עוד בשד"ח שכתב להוכיח מדברי התוס' בתענית יא/ב ד"ה יק"י שחולקים ע"ד הריטב"א והביא ראשונים נוספים כדעת תוס'. אמנם יתכן שיש לחלק בין המקרים].

דף לב/ב ונשמרתם מאד לנפשתיכם

ונשמרתם מאד לנפשתיכם

הכל מכירים את הפסוק (דברים ט/ט) "ונשמרתם מאד לנפשתיכם", המצוטט בעת הדגשת החובה המוטלת עלינו לשמור על גופנו ועל בריאותנו.

ונשמרתם, דרשה של הגמון נוכרי: מפתיע לגלות, כי פסוק זה מופיע בתורה לגבי איסור עבודה זרה! והוא אינו עוסק בבריאות הגוף והנפש כלל. לא עוד, אלא שבכל התלמוד לא נמצא מקור לכך שהפסוק "ונשמרתם מאד לנפשתיכם" מלמדנו שעל האדם לשמור על גופו, לבד מאשר בסוגייתנו, המצטטת הלכה זו בשם הגמון נוכרי, אשר טרח להביא פסוק נוסף כסיוע לדבריו: (דברים ט/ט) "רק השמר לך ושמר נפשך מאד", ואף פסוק זה אינו עוסק בשמירת הגוף כלל, אלא באזהרת בני ישראל, לבל ישכחו את התורה. אכן, ה"מנחת חינוך" (מצוה תקמ"ו) כותב, כי דברי ההגמון הנוכרי לכשעצמם אינם מקור מוסמך שיש

ללמוד הימנו הלכה זו.

איסור סכנה מן התורה או מדרבנן: אמנם, דברי ההגמון עצמם אינם מקור מוסמך, עד שיש פוסקים הסוברים כי איסור ההסתכנות הוא מדרבנן בלבד, אך לדעת רוב הפוסקים, הנוכרי אכן צדק, ודין זה הוא מן התורה. שהנה, בגמרא (שבועות לה) מבואר, כי המקלל את עצמו לוקה, שנאמר "השמר לך ושמור נפשך מאד". הרי שחכמינו ז"ל קיבלו, כי יש ללמוד מפסוק זה על שמירת הנפש והגוף. בעל ה"חקרי לב" (וי"ד ק"א) מטעים זאת, שהרי השוכח את דברי התורה חייב מיתה, ומשהזהרתנו התורה "רק השמר מאד פן תשכח את הדברים", הורתנו, לבל נסכן את עצמנו. מכאן, יתד ופינה לכל מקרי הסכנה, כפי שכתב הרמב"ם (הל' רוצח ושמירת הנפש פרק י"א): "כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה שנאמר השמר לך ושמור נפשך".

המסכן עצמו מואס ברצון בוראו: מעניין מאד לציין את דבריו של בעל "באר הגולה" (ישולחן ערוך, חו"מ סי' תכ"ז) החותמים את הערותיו על חלק חושן משפט בשולחן ערוך: "נראה לעניות דעתי הטעם שהזהירה התורה על שמירת הנפש הוא מטעם שהקב"ה ברא את העולם בחסדו להטיב להנבראים שיכירו גדולתו ולעבוד עבודתו בקיום מצותיו ותורתו כמש"ה כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וכו' וליתן להם שכר טוב בעמלם והמסכן את עצמו כאילו מואס ברצון בוראו ואינו רוצה לא בעבודתו ולא במתן שכרו, ואין לך זלזול אפיקורסא יותר מזה, ולשומעים יונעם ויהי נועם ה' אלוקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו".

המסכן עצמו עובר איסור גם אם ניצל: זאת למודעי, כי אדם שסיכן את גופו עובר על האיסור, גם אם לבסוף ניצל מן הסכנה ולא אירע לו מאומה. כלומר, האיסור אינו מותנה בתוצאה, אלא עצם ההסתכנות אסורה. משום כך פסק ה"שם אריה", כי יש להלקות אדם שעבר על גשר רעוע, אף על פי שלבסוף הוא לא קרס אל מותו (עיי' "דרכי תשובה" קט"ז סי"ק ז' וב"שמירת הגוף והנפש" שם עמ' 39, וכן עולה מדברי פוסקים אחרים שהובאו שם).

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל כותב (שו"ת "אגרות משה" חו"מ ח"ב סי' ע"ו), כי יש להבדיל בין פעולות הקרובות לסכנה, לבין פעולות שיש בהן חשש סכנה. שמן התורה נאסר לבצע פעולות שחזקתן שהן מסכנות את האדם, וחכמים הוסיפו ואסרו גם על ביצוע פעולות שיש בהן חשש סכנה (ועיי' דעות בעניין זה, בספר "שמירת הגוף והנפש", במבוא, פ"א).

ברכה על המנעות מן הסכנה: כידוע, אחד משני הטעמים לנטילת מים אחרונים שבסוף הסעודה הוא מפני הסכנה, כדי לשטוף מן הידיים מלח סדומית שדבק באצבעות, והוא מסוכן לעיניים. אף על פי שפעולה זו נעשית על פי התורה, שיש לשמור על בריאות הגוף, הרמב"ם פוסק שאין מברכים עליה, "שאין אלא מפני הסכנה", הוי אומר, זו אינה פעולה חיובית בעלת תוכן, אלא הסרת מכשול וסכנה נעי' ביחיי אדם" כלל ט"ו סעי' כ"ד, לגבי הסרת מכשול מחבית ועשיית מעקה לבור שאין מברכים עליהם].

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

הופיע "בקי צור" חלק ב'

מהדורת "מאורות הדף היומי"

על מסכת ברכות - דפים י"ז-ל"ד

סיכומי סוגיות ללימוד וחזרה

בצורה קלה ומהירה

ניתן להשיג במשרדנו טל: 03-6164725

כמו"כ ניתן להרשם כמנוי קבוע בטל' הנ"ל

ברכות לבביות

לידידנו הדגולים משפחות

בירנברג - לקסנר

לרגל הולדת הבן-הנכד

איתי אברהם נ"י

יזכו לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים

לעילוי נשמת

מרת הענה פרידלנד ז"ל

ב"ר אברהם יהודה ז"ל

נלב"ע י' אדר תשנ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר מולה רחמים סולימני ז"ל

בן הר"ר משה טוביה ז"ל

מהעיר כרמן - אירן

נלב"ע ח' אדר תשל"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו הר"ר דוד סולימני שיחיו

חדש !!

תקליטור מאורות הש"ס

על מסכת ברכות דף ב' - ל'

צפייה + MP3

להזמנת התקליטור בעברית התקשרו ל:

03-618-2267 / 1-700-500-151

פאר סי די אוף אידיש קלינגט:

03-618-2267 / 1-700-500-151

For English CD's contact:

03-618-2328 / 1-718-704-0226

Pour les CD ROM en Français contacter:

01.42.41.14.01 / +972-3-616-8939

הדף שלך לנצח

כתב בעל החפץ חיים: "... וכזה יראה הוא בעצמו לעשות לעילוי נשמת אביו ואמו שעמלו בכל כוחותיהם עליו... יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו. ויכתוב עליו את שמו ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח וכן ראיתי רבים נוהגים"

מסכת שבת

חודשים: ניסן-תשרי

לפרטים והרשמה במשרדי "מאורות" טל. 03-6164725 פקס. 03-5780243

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

הופיע מסכת ברכות חלק ב'

מהדורת "תלמוד בידו"

מדף ל"א עד סוף המסכת

מהש"ס המפואר שבהוצאת "מאורות הדף היומי"

עם מאורות ההלכה, פסקי הלכה עפ"י המשנ"ב

ניתן להשיג במשרדי מאורות שברחבי הארץ

כמו"כ ניתן להצטרף כמנוי במחיר 9 ₪ בלבד כולל משלוח

פרטים בטל: 03-6164725

למנויים, תרומות והנצחות ובכל ענין
טל. 03-6160657

כתובת המערכת: רח' הרב וגמן 1 (פינת חתם סופר 5) ת.ד. 471 בני ברק טל 03-6164725 פקס 03-5780243

למנוי בדואר אלקטרוני meorot@meorot.co.il